

KLASİK, POZİTİVİST OKULLARDA ve TOPLUMSAL SAVUNMA HAREKETİNDE CEZA SORUMLULUĞUNUN ESASI

Somay TÜMERKAN

Ceza Hukuku Kürsüsü Asistanı

GİRİŞ

Günümüz toplumlarında, önemini arttırmayı sürdüren “suç” olayı ve bu olayın önlenmesi çabaları, bu konuda yeni fikirler geliştirilmesine ve yeni çözümler aranmasına yolaçmaktadır. Gerçekten de, uygarlığın gelişmesine rağmen, suç olayının önlenmesi bir yana, giderek büyüdüğü ve toplum düzenlerini tehdit ettiği açıkça görülmektedir. Suçlardaki artış oranı, nüfuslardaki artış oranından çok daha yüksektir.

Ceza hukukunda, diğer karma görüşlerin temelinde de bulunan iki ana teori, klasik ve pozitivist teoriler, değişik yönlerden ege-men olarak, günümüzün sistemlerine yansımaktadırlar. Bunlara karşı son yıllarda ortaya çıkan ve hukuk çevrelerinde önemli yankılar uyandıran toplumsal savunma hareketi, sözü geçen teorilerin getirdikleri prensiplerin suç olayını önleyemediğini ileri sürerek, yeni bir önlemler hukuku sistemini savunmaktadır. Klasik anlamdaki ceza ve ceza hukuku kavramına karşı çıkan bu görüş, çeşitli bakımlardan yerleşmiş ceza hukuku müesseselerinden farklı sonuçlara ulaşmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, klâsik ve pozitivist teorilerin, ceza sorumluluğunun esası hakkında benimsedikleri temel görüşleri kısaca belirttikten sonra, toplumsal savunma hareketinin genel yapısı içinde bu soruna bakış açısını ve değerlendirme ölçülerini ortaya koyabilmektir. Temel konumuzu, toplumsal savunma hareketi teş-

kil ettiğinden, klasik ve pozitivist okulların görüşlerine sadece ana çizgileriyle yer verilecektir.

I. KLASİK OKUL VE CEZA SORUMLULUĞU

1 — Genel Olarak

1764 yılında yayınladığı “Suçlar ve Cezalar” isimli eser ile çağdaş ceza hukukunun temellerini atan Beccaria, yaşadığı dönemin insanlık dışı ceza uygulamasını görerek, ceza vermenin esas ve temellerini ve cezalandırma hakkının sınırlarını belirlemek gerektiğini anlamıştı¹. Bu tarihten sonra gelişen ceza hukuku bilimi, ceza sorumluluğunun esasını temel sorunlardan biri olarak ortaya koymuş ve bu konuda yıllarca süren tartışmalar, günümüze kadar gelmiştir.

2 — Klasik Okulda Ceza Sorumluluğu

19. yüzyılın başında, faydacı görüş ile adaletçi görüşü birleştiren telifçi akım, daha sonra pozitivist okul hukukçuları tarafından “klasik okul” olarak isimlendirilmiştir².

Klasik okul, ceza sorumluluğunun esasını kusura, dolayısıyla manevî sorumluluğa dayandırmakta ve insan iradesinin hür olduğu varsayımından hareket etmektedir. Gerçekten de bu teoriye göre, insan sebebiyet verdiği sonuçtan dolayı, ancak bu sonuç kendisine yüklenebilmekte ise, onun hesabına konulabilmekte ise sorumlu olacaktır. Bu isnat için failin kusurlu bulunması, kusurlu bulunmak için de, buna ehil olması gerekir. Bu ehliyet, kişinin irade serbestliğine ve temyiz kudretine sahip olması şartına bağlıdır³. Serbest irade, bir kimsenin bir hareketi yapıp yapmamak konusunda kendisinin karar verebilmesi, davranışlarına istediği yönü verebilmesi demektir. Diğer bir deyişle, belirli bir hareketin yapılmasını sağlayan ruh kuvveti demektir. İşte sorumluluğun şartı, bu irade ser-

1) DÖNMEZER - ERMAN, Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku, c. 1, 7. bası, İstanbul, 1979, s. 60.

2) FERRI (zıkr.: DÖNMEZER - ERMAN, I, 70).

3) DÖNMEZER, Cezaî Mesuliyetin Esası, İstanbul, 1949, s. 20-21; BETTIOL, Diritto Penale, Parte Generale, 5. bası, Palermo, 1962, s. 33.

bestliğidir. *Bu serbestliğe sahip olmayan kişiler için, ceza sorumluluğu da sözkonusu değildir.* Bu serbestide bir kusur varsa, ceza yararsız bir ıstıraptan ibaret kalabilir⁴.

İsnat yeteneği, bir fiili faile yükleyebilmek için, kanunun aradığı psikolojik şartların bütünüdür ve bu şartlar da, hürriyet fikrinde toplanırlar. *İsnat yeteneği, hürriyet anlamındadır, hür hareketin bulunmadığı yerde, suç olamaz*⁵.

İrade serbestisinin, böylece cezaî sorumluluğun temeli olan isnat yeteneği için şart olduğu klasik görüş tarafından kabul edilmektedir. Kişi, işlediği fiile bilerek ve hür olarak sebep vermiş olmalıdır. Diğer bir söyleyişle, *iyiyi seçebilme imkânına sahip olduğu halde, kötüyü seçmiş olmalıdır*⁶.

İrade serbestisinin varlığı için de, kısaca iyiyi kötüden ayırbilme yeteneği diye tanımlayabileceğimiz temyiz kudretinin bulunması şarttır.

Görülüyor ki, bu görüş, iradenin değişik davranış biçimlerinden birini seçmek veya hepsini reddetmek gücünü kabul ederek, ruhsal ve manevî bir temeli benimsemektedir. Bu temelden hareket edince, yani irade serbestliği (manevî sorumluluk) ceza sorumluluğunun esasını meydana getirince, bu sorumluluk da kusurun ağırlığıyla orantılı olacaktır⁷. “Bütün entellektüel melekeler, isnat yeteneği meselesine yabancı olsa da, karşı gelinemez bir suretle insan kararları üzerinde etki paylarını gösterirler ve kusurluluğu az ya da çok kılmak hususunda rol oynarlar. Nihayet cezacı bünye ve karakterlerin kuvvet ve zaafını da hesaba katmalıdır”⁸.

4) DÖNMEZER, Cezaî Sorumluluğun Esası Bakımından Klasik Teori ve Bu Teorinin Karşılaştığı İtirazlar, İHFM., 1945, sy. 3-4, s. 68; ROMAGNOSI (zıkr.: PANNAIN, Manuale di Diritto Penale, c. I, Torino, 1950, s. 47.

5) VANNINI (zıkr.: MAGGIORE, Diritto Penale, c. I, Böl. 1955, s. 368).

6) ANTOLISEI, Manuale di Diritti Penale, Parte Generale, 7. bası, Milano, 1975, s. 491-492’de, sözkonusu klasik yazarlar arasında, Carmignan, Carrara, Bettiol, Battaglini, Pessina, Stoppato, Scarrano, ve Del Rosal’in sayılabileceğini belirtiyor.

7) DÖNMEZER - ERMAN, I, 73.

8) ORTOLAN (zıkr.: DÖNMEZER - ERMAN, I, 73).

Klasik okul taraftarlarına göre, sorumluluk için serbest iradenin şart olması *kişilerde ağır bir psişik anormalliğin bulunması ya da aklî melekelerinin yeterince gelişmemesi durumunda, bu serbestiye sahip olamayacaklarından cezalandırılmamalarını gerektirir. Yine bu yazarlara göre, sözkonusu serbestlik tamamen kalkmamakla beraber, dikkate değer şekilde sınırlanmışsa (yarı akıl hastalarında, bazı küçük yaş gruplarında olduğu gibi), ceza, adalet düşünceleriyle azaltılmalıdır*⁹.

Böylece gördük ki, klasik okul, insan iradesinin hür olduğu esassından hareket ederek, ceza sorumluluğunun temelini buna ve bunun ayrılmaz parçası olan temyiz kudreti ile, bunlardan sonra gerçekleşmesi gereken kusurluluk şartına bağlamıştır. Sözkonusu görüş, irade serbestliğinin azalması oranında ceza sorumluluğunun da azalacağını kabul etmektedir.

II. POZİTİVİST OKUL VE CEZA SORUMLULUĞU

1 — Genel Olarak

19. yüzyılın sonlarına doğru ceza hukuku üzerindeki çalışmalar yoğunlaşmış, 1876'da Lombroso'nun "Suçlu İnsan" (*) isimli kitabı da bu konudaki yeni görüş ve gelişmelerin başlangıcı olmuştur.

*Bu yıllarda, suçluluk olayının Avrupa'da hızla büyümesi ve materyalist felsefe hareketleriyle, pozitif metodun manevî ilimlere uygulanmaya çalışılması, klasik okulun görüşlerine karşı bir düşünce akımına ve bu da pozitivist okulun ortaya çıkmasına yol açmıştır*¹⁰.

2 — Pozitivist Okulda Ceza Sorumluluğu :

Önce, bu akımın, klasik okulun ceza sorumluluğunu manevî sorumluluğa dayandıran sistemine karşı getirdiği eleştirileri özetleyelim¹¹ :

9) ANTOLISEI. a.g.e., s. 492.

(*) L'uomo Delinquente.

10) DÖNMEZER - ERMAN, I, 77.

11) DÖNMEZER, Cezaî..., s. 32-33.

a) *İrade serbestisi soyut bir kavramdan ibarettir. Bugün bilim bunun aksini göstermekte ve insan faaliyetlerinde determinizmin egemen olduğunu ispat etmektedir.*

b) *Manevî sorumluluğa dayanan görüş, cezanın bir kefaret sayılmasını gerektirir, oysa müeyyidenin amacı, kusurun ödetilmesi değil, toplumun savunulmasıdır.*

c) *Klasik okul, sınırlı sorumluluk esasının uygulanması sonucuna götürür. Bunun ise toplum hayatı bakımından büyük sakıncaları vardır.*

d) *Manevî sorumluluk görüşü, ahlâkla ceza hukukunu birbirine karıştırmaktadır.*

e) *Mükerrir suçlulara verilecek cezayı ağırlaştıran klasik okul, kendisiyle çelişkiye düşmektedir. Çünkü mükerrir, suç işleme konusunda direnci azalmış kimsedir. Bu nedenle kusur oranının azaldığı ve cezanın indirilmesi gerektiği ileri sürülmeliydi.*

Pozitivist okul, manevî sorumluluk ve serbest irade görüşüne ağır eleştiriler yöneltmiş ve determinizm prensibini hareket noktası olarak almıştır. Bu akımın öncüsü olan *Lombroso'ya göre*¹², suç, doğum ve ölüm gibi doğal bir olaydır. Genel nedensellik kanununda yer alır. Bazı insanlar doğuştan suçludurlar, bazı hayvanların doğuştan yırtıcı olmaları gibi. Ceza ise psikolojik bir araçtır, nasıl olur da suçu gerçekleştirmek için birleşen doğal ve fizikî kuvvetlere engel olabilir? Suçlular için iyi bir sağlık rejimi ve önleyici araçlar cezadan çok daha iyidirler.

Garofalo da, klasik okulun manevî sorumluluk görüşünü reddettikten ve toplumun savunmasına ağırlık verdikten sonra, "temibilita" adını verdiği ve suçlunun ahlâkî bozukluğuyla ondan gelebilecek kötülükleri işaretleyen ölçüyü ortaya atmakta ve ceza sorumluluğunun esasını buna dayandırmaktadır¹³. Bu kavram, "suçlunun tehlike hali" kavramının da temelini meydana getirmiştir.

12) DÖNMEZER, Pozitivist Nazariyede Cezaî Mesuliyetin Esası, İstanbul Barosu Mecmuası, İstanbul, 1944, sy. 6, s. 349 vd.; BETTIOL, Diritto Penale, Parte Generale, Palermo, 1962, s. 38.

13) GAROFALO, Criminologia "Suç, Suçlu ve Ceza", İstanbul, 1957, se. 285 (çev. Muhittin Göklü). Yazar, Romagnosi ve Feuerbach'ın görüşünden hareket etmektedir (DÖNMEZER, Pozitivist..., 351).

Kuşkusuz pozitivist okula gerçek karakterini kazandıran yazar Ferri olmuştur. *Yazarın, Lambroso ve Garofalo'ya göre özelliği, eserinde bilimsel verileri hukukî esaslar haline getirmiş olmasıdır*¹⁴. Yazar, klasik okulun benimsediği manevî sorumluluğu fizyo - psiko- loji bilimlerinin kesinlikle reddettiğini belirterek, determinizmin doğaya egemen olduğunu ileri sürmektedir. *Bir şey yerine diğerini isteme konusunda hür olduğumuz inancı, basit bir hayaldir. İster hayvanî faaliyetin en yüksek ve karışık şekli olan insanın iradî faaliyetinin, ister en ilkel şekildeki dürtülerin gözlemi yapılsın, tüm bu faaliyetlerde devamlı bir derecelendirmenin farkına varılacak ve bu oluşun, insana özgü bir imtiyaz şeklinde ifade edilen bir manevî hürriyet gücüne yer bırakmadığı görülecektir*¹⁵.

Yazar, çeşitli açıklama ve örneklerle, iradî sanılan hareketlerin aslında mekanik hareketler olduğunu ispatlamaya çalışmaktadır. Gerçekten de, ona göre, çağdaş bilimin çeşitli dalları, irade serbestliğini artık kesinlikle reddetmektedirler.

Bu şekilde irade serbestliğini inkâr eden Ferri, ceza sorumluluğunun esasını incelerken iki nokta üzerinde durmaktadır¹⁶: *Cezanın, toplumun kendisini korumak üzere kullandığı basit bir tepki oluşu ve ceza vermek fonksiyonunun suçlunun manevî sorumluluğu şartından mutlaka bağımsız olması.*

Ceza sorumluluğunun esasının ne olmadığını tesbit eden yazar, ne olduğunu da şöyle açıklıyor¹⁷: *Ceza sorumluluğunun esası, toplumsal sorumluluktur. Devlet, hukukun ve toplumun varlığının devam edebilmesi için ceza vermeye zorunludur.*

Bu şekilde, pozitivist okul, bireysel sorumluluk kavramını ortadan kaldırarak, yerine toplumsal (yasal) sorumluluk kavramını getirmektedir. Bu görüş isnat yeteneğine sahip olanlarla olmayanlar arasında bir ayırım yapmayı reddederek, suç işleyen her insanın, toplum karşısında sorumlu olacağını ileri sürmektedir¹⁸. Her insan,

14) DÖNMEZER - ERMAN, I, 85.

15) FERRI (zkr.: DÖNMEZER - ERMAN, I, 86); BETTIOL, 35 vd.

16) DÖNMEZER, Pozitivist..., 357.

17) DÖNMEZER - ERMAN, I, 93.

18) ANTOLISEI, 494.

sadece toplum halinde yaşama dolayısıyla, işlediği hukuka aykırı fiillerden daima sorumludur¹⁹. Suçluya cezaî yaptırımın ya da bir emniyet tedbirinin uygulanmasını haklı gösterebilecek kavram, isnat yeteneği değil, tehlikeliliktir. Ceza sisteminin kalbi, işte bu "toplumsal tehlikelilik" kavramıdır. Yapısındaki bir anormallik nedeniyle, topluma zarar verici fiiller işleme ihtimali olan birey, toplumsal tehlikelilik taşır. Pozitivist görüşte, "tehlikelilik" ile "anormallik" arasında yakın ilişki vardır ve emniyet tedbiri, suç teşkil eden fiilin ağırlığına göre değil, failin tehlikelilik halinin ağırlığına göre tesbit edilir. Çünkü işlenen suç, failin durumunun yalnızca basit bir belirtisidir²⁰.

Toplum suç karşısında, kendisini kefarete teşkil eden cezalarla değil, emniyete alıcı ve bireyi iyileştirici tedbirlerle savunmalıdır²¹. Bu tedbirler belirsiz süreli olmalıdır, çünkü sürenin önceden (a priori) tesbit edilebilmesi mümkün değildir. Dolayısıyla, fail, fiilin manevî niteliğine göre değişebilir ölçülerle cezalandırılmış da olmayacaktır²². Söz konusu tedbirler, önleyici, tamir edici, zorlayıcı ve cezalandırıcı, tasfiye edici olarak dört gruba ayrılabilirler. Bu tedbirlerin uygulanış biçimini suçludaki tehlike hali ve toplumsal çevreye uyma yeteneği belirleyecektir.

Bu görüş yönünde, suça yol açan etkenler 3 grupta toplanabilir: Bireysel (antropolojik) özellikler, fizikî çevre ve sosyal çevre²³.

Suçlu tipleri de 5 grupta incelenebilir: Doğuştan suçlular, itiyâdi suçlular, tesadüfî suçlular, muhterisler, akıl hastaları²⁴.

Diğerleri gibi, akıl hastalarına da müeyyidenin uygulanmaması sözkonusu değildir. Zira müeyyidenin amacı suçun önlenmesidir. Dolayısıyla, toplumsal sorumluluk gereği, değişik biçimde de olsa, akıl hastalarına da tedbir uygulanacaktır²⁵.

19) FERRI (zıkr.: DÖNMEZER - ERMAN, I, 94); BETTIOL, 41.

20) BETTIOL, 41.

21) ANTOLISEI, 494.

22) BETTIOL, 41.

23) GRISPIGNI, Diritto Penale Italiano, c. I, Milano, 1952, s. 76; PANNAIN, 49.

24) FERRI (zıkr.: PANNAIN, 49).

25) GRISPIGNI, 77.

Klasik okulla pozitivist okul arasında ceza sorumluluğunun esas hakkında büyük görüş farkları olduğu açıkça görülmektedir. Klasik okul, irade serbestliğini kabul ederek manevî sorumluluk esasını benimserken, pozitivist okul, insan davranışlarında da determinizmin kesin egemenliğini ileri sürerek toplumsal (yasal) sorumluluk kavramından hareket etmektedir.

III. TOPLUMSAL SAVUNMA HAREKETİ

1 — Genel Olarak

Toplumsal savunma terimi, çok eski çağlarda yaşamış düşünürlerden günümüze kadar, çeşitli anlamlarda kullanılmış bir kavramı ifade eder. Arisio'nun da kullandığı bu terimi, Beccaria'nın yazılarında da görmekteyiz. Bunu, birinin ya da herkesin suç teşkil eden fiillerine karşı savunma hakkı anlamında Romagnosi kullanmıştır²⁶.

Bu kavramı, geniş olarak pozitivism ele almış, Adolphe Prins, eklektik olarak da olsa, ceza hukukunun temelini toplumsal savunmaya dayandırmıştır²⁷.

1888 de kurulan Uluslararası Ceza Hukuku Birliği'nde, Von Listz, toplumsal savunma ilkeleri adına ceza hukukunun gelişmesi gereğini ileri sürmüştür²⁸.

Toplumsal savunma, değişik yazarlar tarafından, çok değişik anlamlarda kullanılmıştır. O kadar ki, bu kavramın ne olduğunu kimsenin bilmediği, hiç bir ilkenin bu kavram kadar şekil değiştirmedeği de ileri sürülmüştür²⁹.

26) CANALS, Classicism, Positivism and Social Defence, Criminal Law, Criminology and Police Science, Mart - Nisan 1960, c. 50, s. 547.

27) Bu konuda bkz. GRAMATICA, Principi di Difesa Sociale, Padova 1961, s. 5.

28) Bu birlik, Von Liszt, A. Prins ve Van Hamel tarafından kurulmuş, 1914'te dağıldıktan sonra, I. Dünya Savaşı sonrasında, Uluslararası Suç Hukuku Birliği olarak yeniden organize edilmiştir (CANALS, a.g.m., 548; GRAMATICA, 6).

29) Jimenez de ASUA (zitr.: CANALS, 547); Mario RUIZ - FUNES (zitr.: ANCEL, Toplumsal Savunma Nedir? İHFM., 1972, s. 326 çeviren : Köksal Bayraktar).

Bugün ceza hukuku içinde çeşitli etkilere yol açan toplumsal savunma hareketi ile, çeşitli teorileri geliştiren yazarların bu kavramı kullanmaları arasında büyük farklar vardır³⁰. Kuruluş ve gelişiminde Filippo Gramatica ile Marc Ancel'in öncülük yaptıkları yeni toplumsal savunma hareketi bir okul olma iddiasında değildir. Bir dogma önermemekte ve diğer ceza hukuku ve kriminolojik teorilerinin yerine geçecek bir tek doktrin olma amacını taşımamaktadır³¹. Esas kaynağını, totalitarizmin aşılıklarına bir tepkiden ve son zamanlarda birey özgürlüğüyle, onuruna yapılan saldırılara karşı isyandan almaktadır.

İnsanı koruyucu bir hukuk statüsü kurmak, bireye karşı toplumun ve devletin yükümleri üzerinde ısrar etmek, manevî değerlere gereken itibarı yeniden sağlamak, bu hareketin başlıca amacıdır³².

Bu görüşe göre, bireyle ilişkili olarak toplumun savunulması cezayla amaçlanamaz. Çok daha iyisi ve akla uygunu, bireyin iyileştirilmesi, ona anti -sosyallik kazandıran sebeplerin önüne geçilmesi olacaktır³³.

2 — Toplumsal Savunma, Ceza Hukuku, Ceza Sorumluluğu

Yaptığımız genel açıklamaların arkasından, toplumsal savunma hareketini daha yakından inceleyebiliriz. Klasik ve pozitivist okulların aksine, toplumsal savunma akımında, ceza sorumluluğunun esasını diğer prensiplerden somut çizgilerle sistematik olarak ayırmak oldukça güç görünmektedir. Bu nedenle, toplumsal savunmanın genel düşünce yapısına daha geniş yer vermek yerinde olur kanısındayım³⁴.

30) Konumuzu doğrudan ilgilendirmeyen bu çeşitli görüşler için bkz. ANCEL (Bayraktar), s. 326 vd.

31) Toplumsal savunma hareketi, 1945'de F. Gramatica'nın Cenevre'de kurduğu "Toplumsal Savunma Etüdüleri Merkezi" ile başlamıştır (ANCEL, La Difesa Sociale e il Trattamento psichiatrico dei delinquenti, Quaderni di Criminologia Clinica, 1960, no. 2, s. 191).

32) ANCEL, Trattamento..., 191.

33) GRAMATICA, 4.

34) Daha önce de belirttiğim gibi, toplumsal savunmaya verilen an-

Toplumsal savunma, herşeyden önce geleneksel "kefaret teşkil edici ceza" anlayışına karşı çıkmaktadır. Bu anlayışla, suçun arkasında yatan sebepler ortaya çıkarılamamakta, kişiliği gözönünde tutulmayan, eski bir fiilinden dolayı önceden tesbit edilmiş bir cezaya çarptırılan suçlu, gelecekte iyileşme ümidi vermemektedir³⁵.

Suç, toplumsal bir olaydır ve insanın doğal yapısına bağlı bir fiildir. Suçun kanunda tanımlanması ve müeyyide olarak cezasının belirtilmesiyle herşey bitmiş değildir. Bunun dışında, suçun toplumsal - bireysel bir olay olarak anlaşılması, işlenmesinin veya tekrar işlenmesinin önlenmesi, kanundaki basit niteleme dışında suçlu karşısında nasıl bir tutum takınılması gerekeceği sorunları karşımıza çıkmaktadır³⁶.

Gerçek bir ceza hukukunu ortaya koyma gerekliliğini unutmadan, kriminolojik olayları dikkate alarak, toplumun savunmasını sağlayacak düzeni kurarken, fakat bu konuda insan kişiliğini ve onurunu, insan gerçeğinin belirlenecek daimî değerlerini ve buna saygıyı ön planda tutan bir suç siyaseti, toplumsal savunmanın başlıca amaçlarındandır³⁷.

Ceza hukuku inkâr edilmemektedir³⁸. Aksine, suçları belirleyen ve cezalandıran bir ceza hukukunun varlığı ve zorunluluğu kabul edilmektedir. Yalnız, önemli olan, her suçun kendi faili tarafından işlendiğidir³⁹. Suç hukukî kavramından, suçun faili kavramına geç-

---

lamın her yazara göre farklı olması, çözümleri genelleştirme imkânını azaltmaktadır. Bu açıdan yapılan açıklamalar çoğunlukla yazarına bağlı bir fikir niteliğinde olacak ve Gramatica ile Ancel'in görüşlerine ağırlık verilecektir.

35) MERLE, Confrontation du Droit Pénal Classique et de la Défense Sociale, "Revue de Science Criminelle et de Droit Pénal Comparé, 1964, s. 725 vd.; ANCEL (Bayraktar), 335.

36) ANCEL (Bayraktar), 335.

37) ANCEL (Bayraktar), 335; YARSUVAT, Ceza ve Yeni İctimaî Müdafaa Doktrini, İHFM., 1966, sy. 1, s. 99; SELÇUK, Cezanın Amaçları ve Sosyal Gerçekler, "Milliyet, 16.1.1974".

38) ANCEL, La Nuova Difesa Sociale, Rassegna di Studi Penitenziari, 1967, c. 16, sy. 4-5, s. 501; FONTANESI, Orientamenti di Difesa Sociale, Quaderni di Criminologia Clinica, 1968, no. 1, s. 58.

39) FONTANESI, 58.

mek zorunludur⁴⁰. Klasik okulun a priori, katı, biçimsel hukuk uygulamacılığına son verilmeli, adalet soyut suç değil, toplumsal ve bireysel bir fenomen olan suçla birlikte, somut suçluyu yargılamalıdır. Suçu çevreden ve failden ayıran bir ceza adaleti eksiktir⁴¹.

“Toplumsal savunmanın bireysel özgürlükle çatışmadığı veya çatışmayacağı, fakat tersine olarak bireye gerçek teminatlarını kesinlikle sağlamış bir toplumsal eylem dolayısıyla yeniden gözden geçirilmiş bir özgürlük kavramını kuvvetle isteyeceği, zamanla yavaş yavaş, karşı konulmaz biçimde ortaya çıkmıştır”⁴².

Toplumsal savunmayı, insanlık onuruna saygıyı ve toplumun tepkisini üzerlerine çeken kişilerin topluma tekrar dönmelerini sağlama düşüncesi içinde, ceza adaletine ve suça karşı tepkiye belirli bir yön verme anlamında kabul edebiliriz⁴³. Bu anlayış, teknik ceza hukuku anlamını aşmakta ve bir suç siyaseti sorununu ortaya koymaktadır. Bu insancıl - toplumsal anlamdaki suç siyaseti, hukuk düzeninin zorunlu gereksinimlerini ve hukuk biliminin isteklerini de kapsamına almaktadır⁴⁴.

Toplumun korunmasını, birey güvencelerinin kısıtlanmasında değil, onu topluma yararlı kişi haline getirme tedbirlerinde aramak gerekir. İnsan kişiliğine ve ceza hukukuna sadece ceza teorileri uygulanmamalı, fakat tüm insan bilimlerinin prensiplerinden yararlanılmalıdır. Hukukî bazı ön belirlemeler insan gerçeğinden soyut hayaller bir yana bırakılmalıdır⁴⁵. Suçun önlenmesi ve suçlunun tretmanı çabası önde gelmelidir.

Toplumsal savunmada insan, kendi fiillerinin kanun tarafından yasaklanmış olması halinde, ceza adaletinin bunu gözönünde tutacağını bilmelidir. Fakat bu gözönünde tutuş, sanıkla itham eden arasında adlî bir düelloya dönüşmemeli, ayrıca, prensip olarak mev-

40) ANCEL (zıkr.: ROSSO, Criminalità e Automobile, Aspetti Giuridici, Quaderni di Criminologia Clinica, 1968, no. 4, s. 27).

41) SELÇUK, İnsandan Yana Adalette ve Fransa'da Suçlunun Kişilik Dosyası, Adalet Dergisi, 1973, s. 810.

42) ANCEL (Bayraktar), 341.

43) ANCEL (Bayraktar), 341.

44) ANCEL (Bayraktar), 341.

45) ANCEL, Trattamento.... 193.

cut bir müeyyidenin otomatik olarak uygulanmasını da sonuçlamamalıdır⁴⁶.

Bireyselleştirilmiş tedbirin ve önceden değil, sonradan belirlenmenin uygulanması için, bir işbirliği zorunluluğu açıkça görülmektedir. Yeni toplumsal savunmada, tüm insan bilimlerinin ortak çalışması şarttır. Kriminologlar, hukukçular, uygulayıcılar, tıpçılar, sosyologlar birlikte çalışmalıdırlar. Klasik hukukçunun, kişilikten kopuk, saf hukuk uygulamacılığı gibi, pozitif hukukçunun sadece toplumu koruyan amacı da yerinde değildir. Ceza ile eğitici tedbirler arasındaki ayırım, suça karşı tepki taşıyan tek bir rejim sağlamak için yok edilmelidir⁴⁷. Bu rejimde, suçlunun kişiliği bilimsel bir inceleme temeline oturtulacak, tüm gerekli uzman ve disiplinlerin birlikte çalışmasıyla hazırlanacak ve bireyi yeniden toplumsallaştıracak bir eğitim sistemi kurulacaktır⁴⁸.

Bireyin eylemi, sosyo - biyo - psikolojik bir eylem olarak değerlendirilmeli ve ceza sorumluluğunun yerini sübjektif anti - sosyallik kavramı almalıdır. Ceza kavramı kalkmalı, yerine tedbirler ikame edilmelidir⁴⁹.

Bu açıklamaların ışığında, toplumsal savunmanın genel yapısını şu şekilde özetlemek mümkündür⁵⁰.

1) Toplumsal savunmada, kusuru yalnız ceza ile karşılamayı düşünmeyen, fakat toplumu korumayı amaçlayan bir düzen anlayışı öngörülmektedir.

2) Toplumun korunması, eğitici - öğretici veya tedavi edici yöntemler ve suçlunun ayrılması (tecridi) gibi dar anlamda ceza dışında uygulanacak tedbirlerle gerçekleşecektir.

3) Toplumsal savunma, bireysel korunmaya özel bir önem veren ve "suçluların tedavi edilmesi ve suçun önlenmesi" düzenini gerçekleştirmeye çalışan bir suç siyaseti öngörmektedir. Bu siyaset, suçlunun yeniden toplumsallaşmasına ağırlık vermektedir.

46) ANCEL, Trattamento..., 193.

47) ANCEL, Trattamento..., 193.

48) ANCEL, Trattamento..., 193.

49) GRAMATICA, 4; SELÇUK, İnsancıl Ceza Politikası Hareketi: Yeni Sosyal Savunu, "Milliyet, 5.8.1972".

50) ANCEL (Bayraktar), s. 342-343.

4) Yeniden toplumsallaştırma, kişinin tüm kaynaklarına eğilecek, onu kendisine güvenli hale getirmeğe ve kişisel sorumluluk duygusunu kazanmaya yöneltecek bir "ceza hukukunun devamlı insan-cılaşması" amacını izleyecektir.

5) Sözkonusu siyaset, sadece duygusal nitelikte değildir. Bilimin üstünlüğünden esinlenerek, her suçluda bulunan toplumsal ve insancıl gerçeği araştırmaktadır.

6) Böyle bir görüş, insanın, değeri ölçüsünde varolduğunu savunarak, ceza hukuku düzenlerinin doğal olarak dışına taşarak evrensel bir nitelik kazanmaktadır. Materyalist determinizmin sınırlarını aşan ahlâkî bir ideal ve insancıl bir felsefe getiren bu görüş, totaliterizmden de tamamen ayrılmaktadır. Toplum sadece insanla ve insan için varolan ve kişinin gelişmesini sağladığı ölçüde doğrulanan bir kavramdır. Yani toplumsal savunma, toplumsal bireycilik denilebilecek bir siyasal felsefe biçimine dayanmaktadır.

Toplumsal savunma hareketinin ceza sorumluluğunun esasını nasıl değerlendirdiğini anlayabilmek için zorunlu gördüğümüz bu açıklamalardan sonra, bu akıma bağlı yazarların isnat yeteneğini nasıl anladığını belirtebiliriz.

Toplumsal savunma, ceza sorumluluğunu inkâr etmemekte ve toplumsal iyileşme eğitiminin temel noktası, bireyin manevî sorumluluğu olarak gösterilmektedir⁵¹. Ama bu sorumluluk, metafizik bazı kavramlardan (serbest irade gibi) kurtulmuş, somut insan gerçeğine oturtulmuş bir sorumluluktur⁵². Her an sözkonusu olan bu somut sorumluluk, yalnız suç olarak nitelendirilen fiil hakkında değil, failin toplumsal davranışı hakkında da karar vermek durumunda olan ceza adaletinin varoluş nedenini ve konusunu meydana getirmektedir⁵³.

Sorumluluk duygusu bir hayal ya da bir engel değildir, modern suç siyasetini geliştirmek isteyen bu toplumsal hareketin kullanması gereken insanî bir unsurdur⁵⁴.

51) ANCEL (zıkr. ve aynı görüşte : FONTANESI, 59).

52) ANCEL, La Defense Sociale Nouvelle, Paris, 1966, s. 297.

53) ANCEL, La Defense..., 297 vd.

54) ANCEL, La Defense..., 298.

İnsan ne tamamen özgür, ne de tamamen determinizmin ege-menliği altındadır. Harekete sebep olanlar, psikolojik, biyolojik ve çevresel etkenlerdir. Mahkûmiyet hükmüyle toplumsal bir nitelik bozulmasına uğradığı tesbit edilen kişi, çok daha etkili bir tepkiyle toplumsal hayata tekrar kazandırılmalıdır⁵⁵.

Gramatica'nın tesbit ettiği prensiplerin ışığında, toplumsal savunmada ceza sorumluluğunun özelliklerini, diğer ceza hukuku teorileriyle karşılaştırmalı olarak şu biçimde belirlemek mümkündür :

Ceza hukukunda, ceza sorumluluğunun temelinde isnat yeteneği bulunmaktadır⁵⁶. Isnat yeteneği kusurluluğun ön şartını meydana getirmektedir. Bu kavram, kapasite (capacità) kavramıyla aynı anlamdadır. Sözü geçen kavram, bir bireye, bir fiil ya da ihmalin, bilerek ve istenerek yapıldığı yargısının yüklenebilmesi için gerekli şartları ifade etmektedir.

Bu formül toplumsal savunma sistemine aktarıldığında denebilir ki, isnat yeteneği (capacità), yasal olarak bir bireyi antisosyal ilân edebilmek için bulunması gereken biyo - psişik şartların bütünüdür. Bu, bireyin davranışının, antisosyallığının sonucu olduğunu kabul edebilmek için, gerekli olgunluk ve bütünlüğe sahip olduğunun belirlenmesini ifade eder⁵⁷.

Pek çok noktada, toplumsal savunma sistemindeki isnat yeteneği (capacità) ile, ceza hukukunda kusurluluğun ön şartı olan isnat yeteneği (imputabilità) arasında belirli farklar görülür. Bu ayrılmanın ilk özelliği şunun belirlenmesiyle anlaşılır: Toplumsal savunmanın "isnat yeteneği" kavramı felsefenin aslî problemlerinden olan hürriyete (istemek veya istememek) değil, isnat edilebilirliğin cezaî anlamına bağlıdır⁵⁸. Toplumsal savunma hareketinde, isnat yeteneğine sahip kabul edilebilmesi için, "isteyen" in hür olup olmadığı, ya da olması gerekip gerekmediğiyle ilgilenilmez. Bu yeteneğin değerlendirilmesi, tamamen bilimsel nitelikte olmalıdır. Tıp

55) FONTANESI, 58.

56) Toplumsal savunmada, "ceza sorumluluğu" kavramının yerini, "sübjektif antisosyallik" kavramı almaktadır (GRAMATICA, 83).

57) GRAMATICA, 83.

58) GRAMATICA, 83.

bilimi, kendi metodlarıyla bir bireyin istnat yeteneğine sahip olup olmadığını tesbit etmekle yükümlü olacaktır⁵⁹. Hukukun ve toplumsal savunma sisteminin, bunun dışında bir çabaya ihtiyacı yoktur.

Ceza hukukunda, mümeyyizin sorumluluğundan, toplumsal tehlikelilik kavramına geçilmektedir. Aynı sistemde belirsizlikler ve tezatlar göze çarpmaktadır⁶⁰. Tehlikeliliğin kabulü için istnat yeteneği gerekmez. Dolayısıyla, tehlikelilik kavramı karşısında istnat yeteneğinin fonksiyonu ne olabilecektir? Bu sorundan dolayı, bazı yazarlar, istnat yeteneği kavramını “insan olma” kavramına indirgemek istemektedirler.

Oysa, toplumsal savunma sisteminin istnat yeteneği kavramı, subjektif antisosyallik fikriyle karşılaştırılarak, her zaman ve her olayda yer alabilecek ve buna dayanılarak, antisosyal ilân edilen bireye, bir toplumsal savunma tedbiri yasal olarak uygulanabilecektir.

Toplumsal savunma sisteminin üzerine oturduğu tek kavram antisosyalliktir ve ceza hukukunun çeşitli kavram ayırımları sözkonusu olmadığından, “anlama ve isteme iktidarı” teriminin yerine yerleştirilmesi oldukça kolaydır⁶¹.

Sözkonusu antisosyallik, kişinin bütünsel bir değerlendirilmesiyle tesbit edilir. Bu, kusur değerlendirmelerinden, yani sorumluluktan ayrıldığı gibi, objektif takdirin baskın olduğu “tehlikelilik” kavramından da farklıdır. Antisosyallik, kişinin bütün olarak değerlendirilmesini ifade etmekle, “anlama ve isteme yeteneği”ni de kapsamına alır⁶².

Bu konuda diğer bir noktaya değinmek gerekmektedir :

Ceza hukuku, cezaları ve emniyet tedbirlerini ayırsa da, uygulamada istnat yeteneği olanlarla olmayanları aynı cezalandırıcı sisteme dahil etmekte, genellikle de bir arada dikkate almaktayken⁶³,

59) GRAMATICA, 84.

60) GRAMATICA, 84.

61) GRAMATICA, 85.

62) GRAMATICA, 85.

63) GRAMATICA, cezalarından indirim yapıldıktan sonra tedavi kurumlarına gönderilen kısmî akıl hastalarını örnek göstermektedir (s. 85).

toplumsal savunma sistemi, daha akılcı bir ölçü izleyerek, her bakımdan istnat yeteneği olanlarla olmayanları ayırmaktadır⁶⁴. Dolayısıyla antisosyaller, kavram olarak da, tretmanları bakımından da “isnat yeteneği olan antisosyaller” ve “isnat yeteneği olmayan antisosyaller” olarak ayrılırlar. İsnat yeteneği olanlara, psikolojik ıslah edici tedbirler uygulanırken, olmayanlara, esas itibarıyla tıbbî olan tedavi edici tedbirler uygulanacaktır.

Sözkonusu ayırım, tamamen bilimsel ölçüler gözönünde tutularak, toplumun, bireyi daha iyiye götürecekt en elverişli araçlarla kendisini savunması prensibine de uygun olmaktadır.

Temelde tıbbî bir ölçünün esas kabul edildiği görülmektedir. Denebilir ki, tıbbî ve bilimsel olsa da, bu ölçü bazı eksikliklere ve keyfî uygulamalara yol açmayacak mıdır? Ama unutulmamalıdır ki, uygulamada tüm hayat, belirli bir zaman diliminde tesbit edilmiş bilimsel sonuçların üzerine kurulmuştur⁶⁵.

Burada karşımıza kısmî akıl hastaları problemi çıkmaktadır. Toplumsal savunmaya göre, bu tip hastalar hangi antisosyaller grubuna girmektedir?

Gramatica'ya göre, bu konuda sözü tıbbî veya psikiyatriye bırakmalıdır. Hukukçu, bilimin bu konudaki çalışmalarına sadece seyirci kalmalıdır.

Nevrasteni, epilepsi, isteri gibi sinir hastalıklarının bu konuda bir “gri bölge” meydana getirdikleri belirtilmektedir. Fakat madem ki gri bir bölgedirler, sağlıklılık bölgesi değildirler. Bunlara da tıbbin müdahalesi gerekir, karma tedbir (ceza + tedavi) değil⁶⁶.

Toplumsal savunmanın getirdiği yeni metod olan “kişilik üzerinde araştırma”, failin durumunun ne olduğunu, açıklanan antisosyallığın tabiatını ve dolayısıyla ona en uygun tedbiri meydana çıkaracaktır⁶⁷. Bu metod, kısmî akıl hastaları için de geçerli olacaktır.

64) GRAMATICA, 85.

65) GRAMATICA, 86.

66) GRAMATICA, 86.

67) Bu araştırma, uygulamaya sanığın kişilik dosyasının yargıcın elinde bulunması şeklinde yansımıştır. Çeşitli mevzuatlara da girmeye başlayan kişilik dosyası hakkında bkz. SELÇUK, Suçlu-

İncelenmesi gereken bir konu da, sebebinde serbest hareketlerdir (actiones liberae in causa).

Bu durumda, yani bir kişi, antisosyal bir fiil gerçekleştirmek amacıyla kendisini isteyerek isnat yeteneğinden yoksun hale getirirse, kuşkusuz antisosyalliği kabul edilmelidir. Burada gözönünde tutulması gereken, işlenen fiilin bizzat kendisi değildir, fakat, kişiliği belirleyen, kaynaktaki istemli fiildir⁶⁸. Yani antisosyalliği gösteren, bu, kaynaktaki fiildir.

Bu düşünce, toplumsal savunma sisteminin sübjektif niteliğini ve çözümlerinin mantığını göstermektedir. Zira, ceza hukuku aynı konuda aynı sonuca ulaşırken, bir istisna kabul etmek zorunda kalmaktadır. Bu istisna, böyle bir olayda failin isnat yeteneği olduğunun ileri sürülebilmesi için yasaya konan bir hükümlerle gerçekleştirilmektedir⁶⁹.

Diğer bir konu, suç işleme amacı olmaksızın ihtiyariyle sarhoşluk halidir. Ceza hukukundaki isnat yeteneği müessesesinin katı kuralları karşısında, bu durumdaki kişinin suç işlemesi halinde kusurlu sayılamaması ve cezalandırılmaması gerekirdi. Fakat politik endişelerle, ceza sistemleri, istemeyerek sarhoşluk dışında, faili sarhoşken işlediği suçtan dolayı cezalandırmaktadırlar. Bu hukukî ve psikolojik bakımlardan yanlış bir istisna değil midir?⁷⁰

Bu durumda da toplumsal savunmanın akılcı prensiplerinden yararlanmak, kişiliği inceleyerek antisosyalliğin tabiatını ve derecesini tesbit etmek, böylece en elverişli tedbir uygulamak çok daha yerinde olacaktır.

Sonuç olarak, tıbbî - bilimsel anlamı içindeki isnat yeteneği kavramı, doğal yasalara uygun olmalıdır denebilir. Hukuk yasaları, bu kavramı bozmamalı, tamamen hukukî ve siyasî temelli istisnalara yer verilmemelidir. Normatif bir isnat yeteneği kavramı varolmamalıdır, çünkü isnat yeteneği yasal bir kavram değildir⁷¹.

---

yu Tanıma ve Kişilik Dosyası, "Cumhuriyet, 6.7.1973" ve aynı yazarın 41 no.lu dipnotundaki makalesi.

68) GRAMATICA, 87.

69) GRAMATICA, 88.

70) GRAMATICA, 88.

71) GRAMATICA, 89.

Sosyo - politik fikirler ve gerekçeler, istisnaları meşrulaştıramazlar. Eğer bir ülkenin politikası, uyuşturucu madde, alkol ve benzerleriyle mücadele etmek istiyorsa, bunu a priori yasal istisnalarla değil, idarî, önleyici, tedavi edici düzenlemelerle yapmalıdır "Alkol eken devletin, suç biçeceği" unutulmamalıdır⁷².

Toplumsal savunma çerçevesinde, yaş küçüklüğü, sağır ve dilsizlik gibi konularda da, genel ilke uygulanarak, kişiliğin tümü bilimsel metodlarla incelenerek ve doğru çözüme ulaşılacaktır⁷³.

IV. DEĞERLENDİRMELER VE SONUÇ

Böylece üç ayrı görüş açısından ceza sorumluluğunun esasını ortaya ana hatlarıyla koymaya çalışmış bulunuyorum. Kuşkusuz ki, her sistemi kesin çizgilerle birbirinden ayırmak yerinde olmayacaktır. Fakat aralarında temel görüş farklılıkları ve sorunları ele almakta değişik metodlar olduğu da açıktır.

Belirttiğim hususların da yardımıyla, incelediğim sistemlerde, ceza sorumluluğunun esasıyla gerektirdiği çözümü şu şekilde (tabii çok kabataslak) şematize etmenin mümkün olabileceğini sanıyorum:

1) (Klasik Okul) *Serbest irade : İsnat yeteneği : İrade serbestliğiyle orantılı kefarete teşkil edici ceza.*

2) (Pozitivist Okul) *Determinizm + Toplum halinde yaşama : Toplumsal sorumluluk : Emniyet tedbirleri (Toplumun suçunun tehlikeliliğine karşı koruma).*

3) (Toplumsal savunma hareketi)

Somut insanın bilimsel ölçülerle tesbit edilen tüm özellikleri : Sübjektif antisosyallik : Uygun eğitim ya da uygun tedavi. (Bireyin yeniden topluma kazandırılması yoluyla toplumun korunması ve suçun önlenmesi.)

72) CAMUS (zıkr.: SELÇUK, İnsandan Yana Adalette..., 809); GRAMATICA, 89.

73) GRAMATICA, 90.

Yüzyıllardır çözümlenmeye çalışılan suç problemi konusunda, artık yerini belirlemiş olan klasik ve pozitivist okullara karşılık, yeni toplumsal savunma hareketi kısa bir geçmişe sahiptir. Getirdiği tutarlı eleştiriler ve insancıl çözümler açısından da uygulamada önemli etkiler yapacağı kuşkusuzdur.

Bu arada, bu görüşün dayandığı çeşitli fikirlerin, Ferri'nin eserlerinde, değişik kavramlar kullanılsa da, sözde aynı olarak yer almış bulunduğu tesbit edilebilmektedir.

Ceza sorumluluğunun esası konusunda da, üç görüşün de desteklenebilir ya da eleştirilebilir yönleri vardır. İnsanın bütün olarak ele alınması gereği açık olduğu gibi, tamamen dış etkilerden soyutlanamayacak olan bireyin, maddî âlemde kendi iradesiyle bazı değişiklikler meydana getirebilme gücüne sahip olduğu da şüphesizdir.

Suçun önlenmesine çalışmak devletin önemli yükümlülüklerinden olduğu gibi, suç işleyen bireyin topluma zararlı olmasını önlemek de varlık şartlarındandır. Bu konularda bilimsel ve insancıl metodları kullanmak, özlenen hukuk devleti ilkeleri açısından gerekli bir gelişimdir. Yalnız, bireyi iyileştirme ve yeniden topluma kazandırma çabası, toplumun kendi düzenini savunmasını zedeleyecek boyutlara vurdurılmamalıdır. Bu açıdan da, diğer ceza hukuku sorunlarının yanısıra, ceza sorumluluğunun esasını araştıran ve bilimsel açıdan tesbit etmeye çalışan her yeni atılım, aydınlatıcı ve sevindirici olacaktır.

Suç problemi bakımından önemli olan nokta, bu olayın nasıl önlenebileceği veya hiç olmazsa en düşük düzeyde nasıl tutulabileceğidir. Suç sonrası önlemler, en iyimser düşünce ile o suçlunun tekrar suç işlemesini önleyebilse bile, ilk suçun sonuçlarını ortadan kaldırmayı sağlayamayacaktır. Bu nedenle, kanımızca hep incelenmekte olan "suç" ve "suç işleyen insan" gerçeklerinin yanında "suç işlemeyen insan" gerçeğinin de ele alınması, onun da şartlarının incelenmesi ve (tabii ki o zamana kadar yaşadığı süre için) aynı şartlar altında suç işleyen insanla çeşitli yönlerden karşılaştırmalar yapılması, suçu meydana getiren etkenlerin daha sağlıklı biçimde tesbit edilebilmesi bakımından yararlı olacaktır.

KISALTMALAR

a.g.e.,	:	Adı geçen eser
a.g.m.	:	Adı geçen makale
bkz.	:	Bakınız
c.	:	Cilt
çev.	:	Çeviren
İHFM.	:	İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası
no.	:	Numara
s.	:	Sahife
sy.	:	Sayı
vd.	:	ve devamı
zokr.	:	Zikreden

BİBLİYOGRAFYA**KİTAPLAR**

- ANCEL, M., *La Defense Sociale Nouvelle*, 2. bası, Paris, 1966 (Metinde, *La defense...* olarak gösterilmiştir).
- ANTOLISEI, F., *Manuale di Diritto Penale, Parte Generale*, 7. bası, Milano, 1975.
- BETTIOL, G., *Diritto Penale, Parte Generale*, 5. bası, Palermo, 1962.
- DÖNMEZER, S., *Cezaî Mesuliyetin Esası*, İstanbul, 1949.
- DÖNMEZER, S. - ERMAN, S., *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku*, c. I, 7. bası, İstanbul, 1979.
- GAROFALO, R., *Criminologia "Suç, Suçlu ve Ceza"*, İstanbul, 1957 (çeviren: Göklü, Muhittin).
- GRAMATICA, P., *Principi de Difesa Sociale*, Padova, 1961.
- GRISPIGNI, P., *Diritto Penale Italiano*, c. I, Milano, 1952.
- MAGGIORE, G., *Diritto Penale, Parte Generale*, c. I, Bologna, 1955.
- PANNAIN, R., *Manuale di Diritto Penale, Parte Generale*, c. I, Torino, 1950.

MAKALELER

- ANCEL, M., La Difesa Sociale e il Trattamento Psichiatrico dei Delinquenti, "Quaderni di Criminologia Clinica, 1960, sy. 2". (Metinde, Trattamento... şeklinde belirtilmiştir).
La Nouva Difesa Sociale, "Rassegna di Studi Penitenziari, 1967, c. 16, sy. 4-5".
Toplumsal Savunma Nedir? "İHFM., 1972, sy. 1-4" (çeviren: Bayraktar, Köksal). (Metinde, Ancel (Bayraktar) olarak gösterilmiştir).
- CANALS, J.M., Classicism, Positivism and Social Defense, "Criminal Law, Criminology and Police Science, March - April 1960, c. 50".
- DÖNMEZER, S., Cezaî Sorumluluğun Esası Bakımından Klasik Teori ve Bu Teorinin Karşılaştığı İtirazlar, "İHFM., 1945, sy. 3-4".
Pozitivist Nazariyede Cezaî Mesuliyetin Esası, "İstanbul Barosu Mecmuası, 1944, sy 6" (Metinde, 'Pozitivist...' olarak gösterilmiştir).
- FONTANESI, M., Orientamenti di Difesa Sociale, "Quaderni di Criminologia Clinica, 1968, sy. 1".
- MERLE, R., Confrontation du Droit Pénal Classique et de La Défense Sociale, "Revue de Science Criminelle et de Droit Pénal Comparé, 1964."
- ROSSO, G., Criminalità e Automobile, Aspetti Giuridici, "Quaderni di Criminologia Clinica, 1968, sy. 4."
- SELÇUK, S., Cezanın Amaçları ve Sosyal Gerçekler, "Milliyet, 16.1.1974".
İnsancıl Ceza Politikası Hareketi, Yeni Sosyal Savunu, "Milliyet, 5.8.1972".
İnsandan Yana Adalette ve Fransa'da Suçlunun Kişilik Dosyası, "Adalet Dergisi, 1973" (Metinde, 'İnsandan Yana Adalette...' olarak gösterilmiştir).
Suçluyu Tanıma ve Kişilik Dosyası, "Cumhuriyet, 6.7.1973".
- YARSUVAT, D., Ceza ve Yeni İçtimai Müdafaa Doktrini, "İHFM., 1966, sy. 1".